

УДК 34

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.23>

Корнієнко В. О.,

працівник Збройних сил України,
кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

Каптан М. В.,

підполковник юстиції,
старший науковий співробітник
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національного університету оборони України

АДАПТАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У СФЕРІ НАУКОВО ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Наукова і науково-технічна діяльність України опинилася в нових реаліях функціонування та постали такі питання, які до сьогодні ніхто не вирішував. Війна негативно впливає на організацію науково-дослідного процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності та правового регулювання у сфері науково-технічної діяльності на період дії воєнного стану.

Сформовані засади інституційно-правового регулювання сфери освіти та науки на період дії воєнного стану здійснюються в межах і відповідно до Закону України “Про правовий режим воєнного стану” від 12.05.2015 № 389-VIII [1], Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24.02.2022 № 64/202210, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України, адаптації та внесення змін до керівних документів, які регулюють наукову та науково-технічну діяльність в системі Міністерства оборони України.

Організація та здійснення наукової діяльності в Україні здійснюється відповідно до цілої низки нормативно-правових актів. Законодавство України у сфері наукової діяльності базується на Конституції України, стаття 54 якої гарантує громадянам свободу наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, захист інтелектуальної власності, авторських прав. Стаття 116 зобов'язує Кабінет Міністрів України забезпечувати здійснення економічної політики у сфері освіти, науки і культури. Згідно з пунктом 4 цієї ж статті Кабмін розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного і культурного розвитку України.

Системний аналіз нормативно-правових актів, згідно яких організовується і проводиться ННТД в системі Міністерства оборони України та Збройних Силах України, свідчить про те, що більшість із них відповідають вимогам сьогодення і не потребують ґрунтовного доопрацювання, навіть за умов дії воєнного стану в державі. Разом з тим є такі, що втратили актуальність, та/або не відповідають вимогам часу – в умовах воєнного стану в Україні, а їх змістовне наповнення потребує доопрацювання, та/або внесення відповідних доповнень та низки змін. Основною причиною щодо зазначеного, є відсутність у деяких із них відображення питань стосовно особливостей організації та здійснення ННТД в системі Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі.

Ключові слова: науково-технічна діяльність, правове регулювання, нормативно-правові акти, адаптація.

Korniienko V. O., Kaptan M. V. Adaptation of normative legal acts in the field of scientific and scientific and technical activities in the system of the Ministry of Defense of Ukraine under martial law

Abstract. The scientific and scientific and technical activity of Ukraine found itself in new realities of functioning, and such questions arose that no one had solved until today. The war has a negative impact on the organization of the scientific and research process, this causes the need for flexible transformation of activities and legal regulation in the field of scientific and technical activities during the period of martial law.

The established principles of institutional and legal regulation of the sphere of education and science during the period of martial law are carried out within the limits and in accordance with the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law" dated 05.12.2015 № 389-VIII [1], the Decree of the President of Ukraine "On the Introduction of Martial Law in Ukraine" dated 24.02.2022 № 64/202210, approved by the Law of Ukraine dated 24.02.2022 № 2102-IX, as well as in accordance with other normative legal acts of Ukraine, adaptation and amendments to the governing documents regulating scientific and scientific and technical activity in the system of the Ministry of Defense of Ukraine.

The organization and implementation of scientific activities in Ukraine is carried out in accordance with a number of regulatory and legal acts. The legislation of Ukraine in the field of scientific activity is based on the Constitution of Ukraine, Article 54 of which guarantees citizens freedom of scientific, technical and other types of creative activity, protection of intellectual property, copyright. Article 116 obliges the Cabinet of Ministers of Ukraine to ensure the implementation of economic policy in the sphere of education, science and culture. According to paragraph 4 of the same article, the Cabinet of Ministers develops and implements national programs of economic, scientific, technical and cultural development of Ukraine.

A systematic analysis of the normative legal acts, according to which the NNTD is organized and conducted in the system of the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine, shows that most of them meet the requirements of today and do not require thorough revision, even under the conditions of martial law in the state. At the same time, there are those that have lost their relevance and/or do not meet the requirements of the time – in the conditions of the martial law in Ukraine, and their content needs to be revised and/or appropriate additions and a number of changes must be made. The main reason for the aforementioned is the lack of some of them reflecting on the specifics of the organization and implementation of NNTD in the system of the Ministry of Defense of Ukraine in the conditions of a special period and the state of war in the state.

Key words: *scientific and technical activity, legal regulation, normative legal acts, adaptation.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження проаналізовані нормативно-правові акти з формування наукової та науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України. Проведений порівняльний аналіз у сфері наукової та науково-технічної діяльності та становлення нової наукової системи визначає, що існуюча модель ННТД в системі Міністерства оборони України не в повній мірі відповідає сьогоднішньому по ряду об'єктивних причин, які спонукають на нагальне їх вирішення.

Мета статті полягає у проведенні аналізу нинішнього стану керівних документів системи військової науки, які регламентують особливості організації наукової та науково-технічної діяльності (далі – ННТД) в системі Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та дії воєнного стану в державі та їх адаптації.

Методи дослідження у статті використано загальнонаукові методи аналізу нормативно-правових актів з досліджуваної проблеми, порівняльний аналіз і синтез, системний підхід до розв'язання проблем, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Розв'язана російською федерацією війна проти України та дія правового режиму воєнного стану

в державі стали об'єктивною підставою виникнення значної кількості проблемних питань, стосовно нормативно-правового забезпечення ННТД в системі Міністерства оборони України. Одним із основних таких проблемних питань, стало завдання щодо невідкладного внесення відповідних змін та доповнень до ряду нормативних актів, якими регламентуються особливості організації ННТД в умовах особливого періоду та дії воєнного стану в державі, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 року "Про введення воєнного стану в Україні" [1], затвердженого Законом України від 24.02.2022 року № 2102-IX.

Відомо, що існуючі на даний час нормативно-правові акти у сфері ННТД в Україні включають:

- національні законодавчі документи у сфері наукової діяльності, оборони та воєнної складової національної безпеки держави;
- відомчі нормативно-правові та регуляторні документи у сфері ННТД;
- міжнародні нормативно-правові документи у сфері наукової діяльності, безпеки та оборони держави, які встановленим порядком визнані і ратифіковані в Україні та відповідним чином продовжують діяти в умовах особливого періоду та дії воєнного стану в державі.

На даний час, в умовах особливого періоду та дії воєнного стану в державі, ННТД в системі Міністерства оборони України, здійснюється відповідно до вимог Конституції України, Указів Президента України та постанов Верховної Ради України, Законів України, інших актів законодавства України, а також діючого Положення про організацію ННТД в системі Міністерства оборони України та інших регуляторних (службових) документів Міноборони та Генерального штабу Збройних Сил України. Крім того, до нормативно-правових актів (документів), які регламентують окремі складові або види ННТД в системі Міністерства оборони та Збройних Сил України, та нормативних (регуляторних) документів, які визначають напрями і головні завдання для формування потреб Збройних Сил України у воєнно-науковій продукції, в умовах особливого періоду та дії воєнного стану в державі, на даний час віднесені, зокрема, Закони України: “Про наукову та науково-технічну діяльність” [4], “Про наукову і науково-технічну експертизу” [5], “Про інноваційну діяльність” [6], “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” [7], “Про державне оборонне замовлення” [8], “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” [9].

Стратегія воєнної безпеки України [2], головною метою є: завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України і в межах державного кордону та сприяє інтеграції України в Євроатлантичний безпековий простір і набуттю членства в НАТО [2].

Стратегічний оборонний бюлетень України [3], розроблений на підставі Стратегій національної та воєнної безпеки України, головним меседжем якого є те, що в ньому викладається підсумок оборонної реформи в Україні, яка реалізовувалась починаючи з 2016 року і надаються основні результати оборонного огляду в державі та розроблено опис майбутнього безпекового середовища до 2030 року [3]. Також в Бюлетені викладені проблеми функціонування сил оборони держави в умовах наявних і потенційних загроз.

Нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України щодо Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261 (зі змінами). Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України. Державна цільова оборонна програма розвитку озброєння та військової техніки Збройних Сил на відповідний період. Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України “Про основні напрями розвитку ОВТ на довгостроковий період, питання розвитку критичних технологій у сфері виробництва озброєння та військової техніки”.

Наказ Міністерства оборони України від 27.07.2016 року № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України” [10]. Накази Міністерства оборони України про результати ННТД у Збройних Силах за попередній рік та завдання щодо її планування на наступний календарний рік;

Наказ Міністерства оборони України від 12.07.2021 року № 198 “Про внесення змін до Положення про Воєнно-наукову раду Міністерства оборони України” [11];

Наказ Міністерства оборони України від 24.02.2017 року № 115 “Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України, – Особливості підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України” [12];

Наказ Міністерства оборони України від 29.12.2020 року № 234 (наказ Головнокомандувача ЗСУ) “Положення про Воєнно-наукову раду Збройних Сил України” [13];

Організаційні вказівки з підготовки пропозицій до Зведеного річного (Перспективного) плану ННТД у Збройних Силах України на календарний рік (перспективу);

Плани щодо розробки оперативно-стратегічних, оперативно-тактичних та загальних вимог до перспективних зразків (комплексів,

систем) озброєння та військової техніки на календарний рік, впровадження оборонної реформи (дорожня карта оборонної реформи) Збройних Сил України.

Таким чином, системний аналіз вищезазначених (чинних на теперішній час) нормативно-правових актів (документів), згідно яких організовується і проводиться ННТД в системі Міністерства оборони України та Збройних Сил України, свідчить про те, що більшість із них відповідають вимогам сьогодення і не потребують ґрунтовного доопрацювання, навіть за умов дії воєнного стану в державі, введеного Указом Президента України [1].

Разом з тим, низка нормативно-правових актів (документів) якими регламентуються питання організації та проведення ННТД в системі Міністерства оборони України є такими, що втратили актуальність, та/або не відповідають вимогам часу – в умовах війни та воєнного стану в Україні, а їх змістовне наповнення потребує доопрацювання та/або внесення відповідних доповнень та низки змін. Основною причиною щодо зазначеного, є відсутність у деяких із них відображення питань стосовно особливостей організації та здійснення ННТД в системі Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі.

Крім того, продовжують мати місце низка інших проблемних питань щодо нормативно-правового забезпечення наукової діяльності, які пов'язані з безпосередньою організацією та здійсненням ННТД в системі Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі, тобто на відомчому рівні, а саме:

- питання щодо планування ННТД, яке є основою організації наукової діяльності в системі Міністерства оборони України в аспекті щодо необхідності змін до підходів з планування ННТД відповідно до процедур оборонного планування на основі спроможностей;

- питання стосовно застосування сучасних підходів та інструментів організації ННТД в системі Міністерства оборони України та Збройних Сил України в аспекті зміни в системі управління зазначеною діяльністю за прикладом тих інструментів та підходів, які

на сьогодні використовуються в державах-членах і партнерах НАТО;

- питання щодо особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі, тощо.

Також мають місце ряд проблемних питань на державному рівні у науково-технічній сфері притаманні військовій науці, основними із яких є:

- наявність низького рівня координації в аспектах стратегії та розвитку вітчизняної науки між органами державної влади, суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності, бізнесом та громадянським суспільством;

- наявність недостатніх обсягів фінансування ННТД та відсутність фінансової автономії суб'єктів наукової діяльності у частині використання коштів;

- застаріла науково-дослідницька інфраструктура;

- брак дієвих механізмів комунікації між наукою, бізнесом та громадянським суспільством;

- падіння престижу науковця в Україні, нівелювання цінності наукової праці, і як наслідок, відтік висококваліфікованих кадрів за межі України або в інші сфери діяльності;

- відсутність системності дій у напрямку інтеграції вітчизняної науки до науково-дослідницького простору Європи, та системного використання його можливостей;

- відсутність єдиного підходу до оцінки ефективності використання бюджетних коштів, недостатня частка конкурсного фінансування;

- низький рівень використання іноземних мов при підготовці наукових кадрів та у процесі розроблення наукових праць (наукової продукції), і як наслідок, ізольованість національної науки, низький рівень міжнародної наукової комунікації, незадовільна поширеність результатів наукового пошуку українських вчених за кордоном, проблеми з доступом до міжнародних наукометричних баз даних (бібліографічних баз), тощо.

Тому, на даний час в Україні у сфері науки і технологій, існує нагальна потреба щодо оновлення та приведення у відповідність до вимог сьогодення низки Законів України: “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про наукову і науково-технічну експертизу”, “Про наукову і науково-технічну інформацію”, “Про наукові парки”, “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, “Про інноваційну діяльність”, “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, “Про державне оборонне замовлення”; “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій”.

Таким чином, маємо визначити, що:

1) Системний аналіз проблемних питань нормативно-правового забезпечення, які пов’язані з безпосередньою організацією та здійсненням ННТД в системі Міністерства оборони України, на відомчому рівні, в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі, став підставою щодо визначення нормативно-правових документів для внесення в них відповідних змін та доповнень.

2) Основними нормативно-правовими документами для внесення в них відповідних змін та доповнень пропонується вважати:

– Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 27.07.2016 року № 385 [10] – в частині щодо уточнення порядку планування ННТД в системі Міністерства оборони України, у т.ч. в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі, а також відображення підходів до планування ННТД в системі Міністерства оборони України, відповідно до процедур оборонного планування в державі на основі спроможностей Збройних Сил України та підходів до цієї проблематики у державах-членах і партнерах НАТО;

– Положення про Воєнно-наукову раду Міністерства оборони України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 30.10.2017 року № 570 [11];

– Положення про Воєнно-наукову раду Збройних Сил України, затвердженого нака-

зом Головнокомандувача Збройних Сил України від 29.12.2020 року № 234 (13);

– Наказ Міністерства оборони України від 24.02.2017 року № 115 [12].

Пропозиції щодо внесення відповідних змін та доповнень до вищезазначених нормативних документів з питань організації ННТД в системі Міністерства оборони України в умовах особливого періоду та воєнного стану в державі, необхідно розглядати з врахуванням системного аналізу, зокрема:

– національних законодавчих документів у сфері ННТД, оборони та національної безпеки держави;

– відомчих нормативно-правових та регуляторних документів в галузі воєнної науки;

– міжнародних нормативно-правових документів у сфері ННТД, безпеки та оборони держави, які встановленим порядком визнані та ратифіковані на сьогодні в Україні;

– чинних (відомчих) планувальних документів ННТД з урахуванням особливостей щодо їх формування, потреб сьогодення у т.ч. в умовах воєнного стану в державі тощо, а також щодо їх взаємодії і принципів щодо існуючого планування ННТД в системі Міністерства оборони України.

За результатами дослідження розроблено рекомендації, зокрема:

до наказу Міністерства оборони України від 27.07.2016 року № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України”. Це Положення визначає порядок замовлення на проведення наукових досліджень, планування, проведення та всебічного забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України.

У відповідності до реєстрації нормативно-правових актів здійснено громадське обговорення проекту Акту (тобто – наказ № 385) у формі електронних консультацій, які були проведені відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996 “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної полі-

тики”; проведена юридична експертиза (наказу № 385) та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.08.2016 року за № 1172/29302. Станом на сьогоднішній день за необхідністю вносилися зміни до діючого наказу № 385:

– від 11.12.2019 року із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони України № 635 – від 31.08.2020 року із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони України № 306. Вищенаведені зміни в редакції наказу № 385 в подальшому проходили додаткові погодження в Міністерстві юстиції України.

Враховуючи введення воєнного стану в державі і необхідність оперативного реагування на об’єктивні складові щодо внесення змін і доповнень до наказу № 385 для подальшого реагування на рівні Міністерства оборони України із вищезазначеного кола питань, доцільним має бути відповідний Наказ за відомчою належністю, який діятиме на етапі особливого періоду.

Наприклад: проект наказу Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України в особливий період”.

Проект Акту впливає на суспільні відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України. Визначено, що фінансово-економічне обґрунтування Реалізація проекту Акту не потребує додаткового фінансування з державного або місцевих бюджетів України.

Позиція заінтересованих сторін. Громадське обговорення проекту Акту не проводиться згідно з Порядком проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 року № 996 “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”.

Оцінка відповідності. У проекті Акту відсутні положення, що стосуються:

– зобов’язань України у сфері європейської інтеграції;

– основних прав та свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод;

– вплив на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

містять ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов’язаних з корупцією;

– створюють підстави для дискримінації, стосуються інших ризиків та обмежень, які можуть вплинути під час реалізації Акту.

Висновки та напрями подальших досліджень. Сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулась Україна, дають можливість побудувати нову систему взаємовідносин воєнної науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так і в посиленні обороноздатності країни, прийнятті воєнно-стратегічних та суспільно-значущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо.

Проведення правового регулювання через механізм адаптації керівних документів, що враховує введення воєнного стану в державі і необхідність оперативного реагування на об’єктивні складові щодо внесення змін і доповнень до діючих відомчих нормативно-правових актів для подальшого реагування на рівні Міністерства оборони України із вищезазначеного кола питань є дієвим на етапі воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>. (дата звернення: 22.05.2024).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України” : Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>. (дата звернення: 22.05.2024).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” : Указ Президента України від 17.09.2021 р. № 473/2021. Офіцій-

ний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#Text>. (дата звернення: 22.05.2024).

4. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України 26.11.2015 р. № 848-VIII. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top> (дата звернення: 22.05.2024).

5. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

7. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

8. Про державне оборонне замовлення : Закон України від 03.03.1999 р. № 464-XIV. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14#top> (дата звернення: 22.05.2024).

9. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 20.09.2019 р. № 124-IX. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-20#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

10. Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 27.07.2016 р. № 385. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-16#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

11. Положення про Воєнно-наукову раду Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 30.10.2017 р. № 570. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-16#top> (дата звернення: 22.05.2024).

12. Про особливості підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 24.02.2017 р. № 115. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-17#Text> (дата звернення: 22.05.2024).

13. Положення про Воєнно-наукову раду Збройних Сил України, затвердженого наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 29.12.2020 р. № 234. URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/science_note.pdf (дата звернення: 22.05.2024).